

10. Propast komunizma i Domovinski rat

Uvod

Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina XX. stoljeća nestajao je politički sustav koji je stalno obećavao boljitak a da nikada do njega nije došlo; nestajao je komunizam kao povijesno prevladan idejno politički sustav. Komunistički sustavi našli su se u ozbiljnim unutarnjim krizama koje su prijetile kaosom i nasiljem. Došlo je do povijesnog ujedinjenja Njemačke, ali i do raspada SSSR, Čehoslovačke i Jugoslavije. Pitanje je bilo kako u takvom općem globalnom procesu izbjeći ratne sukobe u višenacionalnim zajednicama. Jugoistok Europe ponovno se zapalio u vrijeme procesa raspada komunističkog bloka i sloma komunističkih režima. Građanski rat najprije se pojavio u Rumunjskoj, onda i u Albaniji. No, ono što se događalo početkom devedesetih na području bivše Jugoslavije premašilo je i najpesimističnija predviđanja o nužnosti i slijedu sukoba na Balkanu. Već nakon Titove smrti u Jugoslaviji se odvijaju procesi rastrojstva ideje suživota većine naroda i narodnosti. Glavni je uzrok tim procesima bio taj što se društveni i politički poredak u Jugoslaviji nije mogao ili nije htio prilagoditi novonastalim promjenama u Europi. Strah od gubljenja političkih pozicija i privilegija bio je snažniji od razuma.

Srbija je bila jedina republika koja nije bila zadovoljna ustavom iz 1974. godine, zbog ostalog što je Hrvatima makar i post festum dao za pravo u njihovim zahtjevima iz 1971. za reformom federacije. Srbijansko političko vodstvo nasilnim je putem pokušalo obnoviti najprije stari jugoslavenski centralizam a potom nametnuti otvorenu srpsku hegemoniju nad velikim dijelom federacije. Kako bi se zaštitile od velikosrpskog hegemonizma, većina republika opredijelila se za labavu konfederaciju ili za razdruživanje ako Srbija i dalje bude inzistirala na svojim ciljevima.

U to vrijeme dolazi do osnivanja političkih stranaka čime komunisti gube politički monopol. Na prvim višestranačkim izborima uglavnom pobjeđuju stranke s jakim nacionalnim predznakom.

Stanje na brinjskom području 1991. godine

Nakon višestranačkih izbora komunisti gube vlast u svim republikama osim u Srbiji i Crnoj Gori. U tadašnjoj općini Otočac pobjeđuje HDZ a prvi predsjednik općine postaje **Josip Kregar**. Godine 1993. ustrojava se nova općina Brinje, a prvi predsjednik postaje **Ante Mesić**. I na nižim razinama lokalne samouprave dolazi do promjena. Predsjednik Mjesne zajednice Stajnica u to vrijeme je **Mate Perković – Palament** a predsjednik ogranka HDZ **Mirko Perković – Gego**.

Stanje u državi postaje sve dramatičnije. Dolazi do sve otvorenijih zahtjeva o razdruživanju. O tom se pitanju održava referendum na kojem se građani u velikom postotku

Stajnički borci u zimu 1991. godine

na odluku o samostalnosti te da prekida državnopravne odnose sa SFRJ. Rat je počeo punom silinom...

Da bi se mogla učinkovito raščlaniti borbena djelovanja i borbene operacije na području Brinja u 1991. godini potrebno je prije svega za uvod reći nekoliko riječi o situaciji u kojoj se to područje tada nalazilo, odnosno nekoliko događaja koji su se zbili 1990. godine.

Kao i u ostalim krajevima bivša JNA provodi naoružavanje srpskog stanovništva sa slijedećim ciljem:

Povezati sva sela u okolini Brinja u kojima stanuju Srbi (Rapain Klanac, Brlog, Prokike, Vodoteč, Drežnica) i polovična srpska sela Glibodol i Dabar sa srpskim selima u Gorskom Kotaru (Gomirje, Jasenak, Moravice) na sjeverozapadu, te ih pripojiti tzv. "Krajini", čime bi se ostvarili slijedeći vojno-politički ciljevi:

1. *U okviru globalne velikosrpske politike ostvarili bi se preduvjeti o izbijanju na crtu Virovitica – Karlovac - Karlobag.*

2. *Presijecanje cestovne prometnice Karlovac-Senj, koja je od strateškog značenja za Republiku Hrvatsku. Ona će tijekom kasnijeg razdoblja biti jedina i najkraća prometna veza središnje i južne Hrvatske.*

3. *Okruženje brinjskog kraja i protjerivanje brinjskog hrvatskog življa.*

U ovakvim okolnostima nametnula se neminovna potreba organiziranja obrane brinjskog područja. Već u rujnu 1990. godine u Brinju se ustrojava i organizira skupina ljudi sa zadaćom da u zoni odgovornosti u potpunosti prati sve pokrete neprijateljskih vojnih formacija, kontrolu vitalnih objekata, te uspostava stalne veze s odgovarajućim političkim strukturama u Otočcu, Senju i Ogulinu. Skupina

Stajnički vod u Tominac dragi tijekom Domovinskog rata

odlučuju za samostalnost. Srbija je putem JNA pokušala vojnim putem spriječiti provedbu rezultata referenduma o razdruživanju. Na udaru je prva bila Slovenija a potom i Hrvatska. Ove dvije bivše republike pokreću posredovanjem Europske zajednice rješavanje jugoslovenske krize, međutim bez značajnijeg uspjeha. Hrvatska je **8. listopada 1991.** objavila da na snagu stupa njezina ustav-

je brojila jedanaest članova, a njihov zapovjednik postaje **Mirko Radotić**.

Stajničko područje našlo se u tom trenutku u poluokruženju srpskih snaga s istoka i sjevera. Postoji permanentna opasnost od incidenata s težim posljedicama, osobito nakon pokušaja srpskog napada na Josipdol u srpnju 1991. godine. MUP postaje jedina obrambena snaga. U njegovom će se sastavu naći i desetak stajničkih mladića. Prve zadaće policije je osiguranje značajnijih cestovnih komunikacija, osobito čvorišta u Žutoj Lokvi, Vrhu Kapele i pravca prema Drežnici. U jednom napadu pobunjenih Srba u Žutoj Lokvi dana 24. kolovoza 1991. pogibaju četiri pripadnika MUP-a, među njima i **Zdravko Vuković - Šare** iz Stajnice. Ranjen je **Darko Murat** iz Lipica.

U isto vrijeme ustrojavaju se seoske straže, u koje su uključeni svi Stajničani starijih godišta, koje se brinu za sigurnost stajničkih zaselaka. Tako su pojedinci bili uključeni i u izvidničke djelatnosti zbog dobrog poznavanja terena. Tu su se posebno istakli: **Tomo Tominac, Ivan Vučetić, Mate, Nikola i Drago Perković**

Te snage usko surađuju s MUP-om. Situacija će se promijeniti formiranjem Kriznog štaba Stajnica koji koordinira prvenstveno civilnu pripremu mjesta za obranu, te prihvata vojnih postrojbi koje pristižu na ovo područje - 111. riječke i 138. delničke brigade. Prvim predsjednikom Kriznog štaba postaje **Mile Murković – Brko**, kojega nasljeđuje **Vlado Šprajc – Tomić**. Najdulje je ovu dužnost obnašao **Mate Perković – Palament**.

Stajnički borci na položaju

Svirepo ubojstvo hrvatskih policajaca u Žutoj Lokvi 1991 godine

*Zdravko Vuković
- Šare*

U to vrijeme brinjski lovci sa svojim naoružanjem uzimaju aktivno učešće u obrani. Njih organizira i vodi **Vlado Dasović**. Posebno važnu ulogu imaju kod osiguranja područja u vrijeme kada postrojbe ZNG i MUP-a odlaze u vojno - redarstvene akcije.

Osvajanjem vojarni u Ramljanima (15. rujna) i Otočcu (17. rujna) u ruke naših snaga dolazi značajna količina naoružanja, goriva i ostale vojne opreme. Stvaraju

se uvjeti za ustrojavanje 3. bojne 133. pbr, što se i događa dana **12. listopada 1991.** godine. Tada se naoružava još oko 30 ljudi. Zapovjednik bojne postaje **Mirko Radotić** a zapovjednik brigade **Davor Peitel**. U njezinom će sastavu biti i 3. jezeranska satnija u koju je uključen i stajnički vod. Vodom u početku vrlo kratko zapovijeda **Goran Murković**, kojega nasljeđuje **Ferdo Vlahinić**. On će ovu dužnost obnašati do kraja rata. Satnijom je zapovijedao **Mirko Sertić**, da bi ga ubrzo naslijedio **Zdravko Vranić**, koji će ovu dužnost obnašati sve do pogibije tijekom akcije “Oluja”.

Iako je bojna u sastavu 133. brigade ona je potpuno samostalna u izvođenju borbenih djelovanja i obrambenih aktivnosti u području zone odgovornosti u granicama, lijevo: planinski masiv Mala Kapela, desno: vrh Škamlice – Vrbovice – Crni Vrh. Bojna aktivno sudjeluje u svim bojnim djelovanjima kao i u operacijama čišćenja Brloga i Drenova Klanca. Po oslobađanju Brloga i Drenova Klanca znatno je smanjena opasnost od napada neprijateljskih snaga na Brinje. Važno cestovno raskrižje Žuta Lokva potpuno je sigurno. Ovim akcijama znatno su smanjene mogućnosti povezivanja srpskih sela Prokike, Vodoteč i Drežnica. U ovim će akcijama sudjelovati i pripadnici senjske postrojbe - “Meduze” pod zapovijedanjem **Mile Prpića - Meduze**.

Osim navedenih operacija bojna sudjeluje u zaštiti konvoja pomoći za selo Saborsko, obrane crte Glibodol-Letinac, izvlačenje i prihvat izbjeglica iz sela Saborsko i oslobađanje Glibodola.

Neprijateljska djelovanja postaju sve intenzivnija. Topnički napadi na Stajnicu postaju svakodnevica. Prvi su izvršeni 7. listopada i to na područje Porkulaba i Svetog Petra. Najintenzivniji topnički napad dogodio se 24. prosinca kada je na stajničko područje palo oko 1.000 granata svih kalibara. U tom su napadu najviše stradali zaseoci Tominčeva Draga i Čarapovo Selo, ali na sreću nije bilo žrtava.

Osim topništva dolazi i do zrakoplovnih napada. Najžešći se dogodio **7. studenog 1991.** kada su bačene dvije teške avio-bombe, poznatije kao “krmače” u neposrednoj blizini škole. Pričinjena je velika materijalna šteta na okolnim objektima. Potrebno je naglasiti da se situacija znatno poboljšala dolaskom 111. br ZNG krajem studenog 1991. i jedne bojne 138. brigade čime je zasigurno još više ojačana obrambena snaga HV na ovom prostoru. Njihovim dolaskom ustrojavaju se izvidničke skupine s pravcem intenzivnog djelovanja prema Glibodolu, gdje su stacionirane manje srpske snage. U jednoj takvoj akciji ranjeni su dana **10. prosinca 1991.** godine **Mate Tominac – Juričin** i **Mate Tominac – Belčev**, te jedan pripadnik 111. br.

Stvaraju se vojni preduvjeti za oslobađanje Glibodola, što našim snagama i uspijeva **12. prosinca 1991.** godine. U akciji je sudjelovala 2. bojna/111. pbr i 3. bojna/133. pbr (brinjska). Akcija je uspješno provedena, čime je Glibodol konačno oslobođen. Prilikom provedbe borbenih djelovanja smrtno je stradao vojnik **Zlatko Mesić** iz Kamenice, a ranjeni su: **Branko Božičević** iz Križpolja, **Ivan Perlić** iz Jelvice, **Ivan Vuković** iz Malog Kuta, **Milan Pernar** iz Križpolja, **Marko Toljan** iz Kamenice, **Ivica Medarić** iz Velikog Kuta i **Mladen Krznarić** iz Kamenice. Nešto kasnije u jednoj akciji kod Glibodola ranjen je i **Mile Mesić – Šmit.** iz Stajnice

Treba navesti da je tijekom rata smrtno stradalo trinaest pripadnika 3. bojne.

Stajničani će sudjelovati u većini akcija brinjske bojne. Nakon oslobođenja Drenovog Klanca tu drže stražu. U travnju 1992. godine posjedaju položaje u Tominčevoj Dragi i Glibodolu, gdje ostaju do kolovoza iste godine. Nakon toga većina pripadnika se demobilizira. U prosincu iste godine opet se vraćaju u Drenov Klanac, gdje ostaju do ožujka 1993. godine.

Operacija “Oluja”

Stajnički se vod opet okuplja u punom sastavu u veljači 1995. kada započinju intenzivne pripreme za završne vojno-redarstvene operacije. Drže položaje od Drenovog Klanca do Sinca u sastavu brinjske satnije pod zapovijedanjem **Željka Kušanića** i **Luke Prpića**. Stajnica i Jezerane čine 2. vod. (zapovjednik **Ferdinand Vlahinić**) dok je zapovjednik prvog voda bio **Josip Tominac** a trećeg **Stipe Movrić**. Osim posjedanja položaja provodi se intenzivna vojno-stručna obuka.

Tijekom “Oluje” brinjska satnija djeluje u sastavu 2/133. pješačke brigade. Sve su zadaće kvalitetno i vojnički stručno izveli na ponos kraju iz kojeg su potekli.

U “Oluji” pogibaju Stajničan **Zlatko Tominac**, kao pripadnik 9. gardijske brigade, i časnik **Zdravko Vranić** iz Jezerana, kao pripadnik 133. brigade.

I na kraju treba navesti naše sugrađane koji su sudjelovali u postrojbama gardijskih brigada: **Zlatko i Ivan Tominac, Petar i Dalibor Perković i Zlatko Mesić – Mašić**. U specijalnim postrojbama MUP-a bili su **Zlatko Dumenčić, Predrag Perković, Davor Matešić i Mile Radinčić**.

U sastavu Zbora narodne garde (kasnije HV) bili su: **Ferdinand Vlahinić, Zlatko Tominac, Mate Tominac - Belčev, Mate Tominac - Juričin, Mile Tominac, Željko Tominac, Zdravko Tominac, Ivan Tominac, Ivan Vučetić, Vlade Smolčić, Predrag Perković,**

Zlatko Tominac

Zdravko Vranić

Stanko Perković, Vlado Pavlović, Marko Perković, Mile Perković, Dubravko Perković, Tomica Movrić, Marinko Perković, Tomica Perković, Mladen Perković, Ivan Blažanin, Davor Matešić, Dražen Sertić, Damir Perković, Davor Perković, Zdravko Perković, Darko Perković, Drago Vlahinić, Goran Murković, Ivica Dumenčić - Brankov, Zlatko Dumenčić, Ivica Dumenčić – Belan, Tomo Dumenčić, Marko Dumenčić, Zlatko Dumenčić – Gruntaš, Nikola Movrić, Joso Movrić, Dalibor Perković, Zdravko Perković – Antulić, Damir Krznarić, Drago Mesić, Mile Sertić, Vladimir Vlahinić, Mile Mesić – Šmit, Marinko Vlahinić, Marko Radinčić, Mile Perković – Štenta, Ivan Perković- Iz Brdačka, Petar Perković, Mirko Movrić, Slavko Vlahinić, Ivan Radinčić, Stipe, Jure i Mile Movrić, Ivica Murković – Ivanov, Ivica Murković – Mura, Mladen Vuković i Mile Štefanić.

U sastavu postrojbi MUP-a bili su: **Marko Vučetić, Mate Tominac - Belčev, Marinko Perković, Petar Perković, Davor Matešić, Vladimir Dumenčić, Zdravko Vuković, Zdenko Rajković, Dražen Mesić, Mile Movrić, Drago Mesić, Nikola Vučetić, Mladen Perković, Ivan Tominac, Mate Tominac – Juričin, Zlatko Tominac, Mladen Tominac, Damir Perković, Zdravko Perković, Joso Movrić, Nikola Movrić, Zlatko Dumenčić, Marko Dumenčić, Ivica Dumenčić, Damir Krznarić, Mate Mesić – Ivančić, Mladen Vuković i Jure Movrić.**

Tijekom 1993. godine ustrojavaju se domobranske postrojbe, koje obuhvaćaju prvenstveno starija godišta. Domobranski zapovjednik postaje **satnik Vlade Dasović**. Drže položaje uglavnom oko Letinca prema Dabru. U sastavu tih postrojbi bili su iz Stajnice **Mile, Mladen, i Marko Tominac, Ivan Vučetić, Stjepan i Ivan Movrić, Petar Matešić, Petar Perković, Mate Perković – Stipanov, Vlado i Marko Mesić.**

Osim navedenih poginulih i ranjenih vojnika i pripadnika MUP-a Stajnica nije imala civilnih žrtava rata u samom mjestu.

Nikola Perković - Filipac iz Engleske skupljao je tijekom Domovinskog rata pomoć za Hrvatsku

Donatori tijekom rata

Stajničko tuzemno i inozemno iseljništvo aktivno se uključilo u pomoć mladoj hrvatskoj državi. Veliki broj iseljenika pomagali su na razne načine vojsku i civilne strukture. Tako su **Joško Mesić – Žeravica i Ivan Perković – Perin** poklonili Stajničkom vođu automobile. **Nikola Perković – Filipac** iz Engleske - unatoč poodmakloj dobi - često je osobno dostavljao značajnu pomoć u sanitetskom materijalu brinjskoj bolnici. **Josip i Branka Perković** iz Križpolja, na privremenom radu u Bremenu (SR Njemačka) bili su zasigurno jedni od najvećih donatora. Poklonili su vrlo značajna financijska sredstva za pomoć Hrvatskoj, osobito kroz djelovanje **Njemačko-hrvatskog kruga prijateljstva**. Također su značajni donatori bili i **Zlatko Šebalj** iz Križpolja, **Mile Vuković** iz Dugog Sela i **Mirko Bičanić** iz Lipica. Svakako treba spomenuti gospodu **Hinića i Mustapića** iz Stuttgarta (SR Njemačka).

Dr. Hrvoje Miškić često je stručno obilazio postrojbe 133. brigade i pružao sveskoliku sanitetsku pomoć.

Svakako treba napomenuti i značajnu pomoć koju su skupili članovi **Zavičajnog kluba “Stajnica”** iz Zagreba na čelu s predsjednikom **Tomom Šprajcem**, te **Društvo “Gacka dolina i Brinje”** na čelu s predsjednikom **Tomislavom Crnićem**. Značajno su se svojom aktivnošću iskazali **Blaženka Francetić – Dasović, prof. Mandica Rajković, Ivan Čop, Petar Rajković, Ivan Marković – Prga, Nikola Kostelac, Drago Milohnoja, Josip Burić, Ivica Oršanić, Kata-**

rina Kolaković, Karlo Hapšid, Dane Bobinac, Karlo Orešković, Josip Majer, dr. Hrvoje Miškić, Božo i Nikola Majetić...

Ovime smo obilježili sudjelovanje naših pripadnika u jednoj od najslavnijih stranica naše povijesti – stvaranju samostalne hrvatske države.

Stajnica 1991. godine. Tomo Šprajc, organizator sakupljanja pomoći u Zagrebu u posjeti pripadnicima Hrvatske vojske. Na slici desno Joso Movrić i Ferdo Vlahinić, zapovjednik Stajničkog voda

Kazivači:

*Tomica Perković,
Zlatko Dumenčić,
Ferdinand Vlahinić,
Zdenko Rajković,
Petar Perković - Peco,
Mirko Radotić i
Ivica Sertić*